

Йонко Грозев: ДАНС бе създадена заради контрола върху службите, а не за борба с корупцията

Автор: Петя Владимирова petiav@dnevnik.bg

01 октомври, 19:51

2008

[Дневник]

Създадената наскоро Държавна агенция "Национална сигурност" се оказва главно действащо лице в серия скандали в последния месец, последният от които е свързан с разпечатки на телефонни обаждания на депутати и проследяване на контактите на журналисти от широк кръг медии. По темата разговаряме с правозащитника Йонко Грозев, който от години наблюдава работата на МВР и службите. Грозев работи за Центъра за либерални стратегии.

Как си обяснявате като юрист скандалите, които се появиха около новата Държавна агенция "Национална сигурност"?

- Скандалите са последица от промяна на основни правила, по които работят службите. В България има трайно установената практика службите за сигурност да се използват за партийно политически цели и до неотдавна имаше и пълна липса на парламентарен контрол. Понеже липсваше публичност, политическото използване на службите оставаше в сянка. Със създаването на ДАНС се промениха две неща - службите бяха принудени да

станат много по-публични поради зададената им нова задача - борба с организираната престъпност и корупция, нещо, което неизбежно ги изкарва на "светло". Появи се за първи път и парламентарен контрол, в резултат от една по-независима и общественно отговорна позиция на няколко ключови членове на парламентарната комисия по национална сигурност. Резултатът е, че стана много по-трудно да се прикриват откровено политическите занимания на службите и опитите да се прехвърля отговорността за тези занимания доведе до още повече разкрития.

Стана явен и един принципен проблем в начина, по който беше изградена ДАНС - противоречието между разузнавателния характер на службите, от които беше изградена агенцията и новата ѝ задача да разследва организираната престъпност и корупцията. На ДАНС не бяха дадени разследващи функции, агенцията не може да събира доказателства, годни за съдебен процес, но в същото време както пред българското общество, така и пред Европейския съюз тя бе представена като институционалния отговор на неефективното разследване на организирана престъпност и корупция в България. Ако погледнем в сравнителен план как изглеждат такива структури обаче, ще видим, че в страните, в които ги има, те са с ясно разписани разследващи функции и най-често са структурирани към съответните прокуратури. На ДАНС законодателно ѝ бяха дадени минимални разследващи функции, в резултат много малка част от действията на агенцията могат да бъдат използвани от прокуратурата като доказателства пред съда. В същото време има високи очаквания за подобна дейност, на които ДАНС не може да отговори както поради липса на правомощия, така и заради факта, че бе изградена от разузнавателни служби.

Тоест смятате за грешка, че ДАНС се изгради на базата на разузнавателните структури?

- Да, ако гледаме на ДАНС като на структурата, която трябва да противодейства на организираната престъпност. Защото и по логика, и по институционална традиция разузнавателните структури имат за цел събиране на информация, а не събиране на доказателства за съда. Противоречието идва от това, че разузнавателните служби по принцип трябва да работят в условия на конфиденциалност и секретност и това, което събират като информация има други цели, не представянето му в съда. Институционалната логика на дейността на такава служба е различна от тази на една разследваща служба, особено занимаваща се с организирана престъпност, която се стреми да събере доказателства, годни за съд, и това неизбежно трябва да става под непосредствен надзор от страна на прокуратурата, ако искаме да се постигнат осъдителни присъди. Такава разследваща структура трябва и активно да търси и да получи обществена подкрепа, без която трудно ще си върши работата.

Кои са минималните разследващи функции на ДАНС?

- Могат да извършват операции с белязани пари и резултатът може да се използва като доказателство в съда. Също и в определена ситуация служители на ДАНС могат да бъдат използвани като свидетели.

Но как ще бъдат свидетели, като са секретни служители?

- Това е част от противоречието, този структурен проблем, за който говорим. Да накараш разузнавач да се яви да свидетелства в съда е близко до абсурда. Това влиза в противоречие с институционалната традиция на разузнавателните структури, които нямат нагласата да събират доказателства за съда. България има няколко присъди от Европейския съд в Страсбург за това, че от Националната служба за сигурност (НСС), а сега вече ДАНС, отказват да представят пред съда доказателствата, на базата на които се експулсират чужденци. Категорично продължават да отказват да ги

представят, независимо от решенията на Европейски съд. Това е много показателно за цялостното отношение на ДАНС към събирането на доказателства, годни за съд. И при такова отношение агенцията просто няма как да изпълни очакванията да се справи с организираната престъпност и корупцията.

Парламентът, и конкретно мнозинството, би трябвало да са наясно с тези противоречия - може би конституцията е пречела да се запишат ясно функциите на ДАНС, тъй като в основния закон са изрично упоменати разследващите органи?

- Не мисля така. Ако имаше такава пречка в Конституцията, нямаше да бъде възможно да се създаде фигурата дознател в МВР. Напълно възможно е структура като ДАНС да има разследващи функции, аналогично на дознателите.

Но защо при толкова мастити юристи сред мнозинството не беше изяснен законодателно характерът на ДАНС?

- Защото, когато се създаваше ДАНС, целта на управляващите съвсем не бе създаване на структура за ефективна борба с организираната престъпност и корупцията. Реалният проблем, чието решение се търсеше, бе контрола върху специалните служби и основно НСС. Информацията и контролът върху НСС се оказаха много съществен властови ресурс, с който разполагаше вътрешния министър и това създаваше дисбаланс между него и министър председателя. Отделен въпрос е защо информацията от тези служби се оказва такъв огромен политически ресурс, факт, който сам по себе си е неприятна индикация за зрелостта на демократичните институции в България. Но такъв проблем има и той не се явява за първи път при социалистите - такъв проблем имаше и при предходни правителства. За да разреши този проблем, мнозинството реши да извади НСС от МВР и да я постави под опеката на премиера. Но за да се "продаде" по-лесно такава промяна, тя беше представена като създаване на агенция с нови функции - борба с организираната престъпност и корупцията. Така беше представена мярката и пред Европейския съюз, като институционална реформа за по-ефективна борба с организирана престъпност и корупция. Така се стигна и до двете големи грешки: изграждане на новата агенция от наличните разузнавателни служби, без да й бъдат възложени разследващи функции. И сега ДАНС не е нито разузнавателна структура, нито разследваща структура. Когато нещо се прави набързо и с неясна мотивация, естествено е да видим днешния резултат - структура, която създава усещане за хаос и вместо с организираната престъпност и контрабандните канали се занимава с разследване на медии и опазване на собствената си репутация. При това положение кой нормален човек, жертва на организирана престъпност, разполагащ с достоверна информация, ще отиде да им се довери?

Депутатите вдигнаха шум за телефонните разпечатки - какви са гаранциите срещу злоупотреби?

- Детайлни процедури, регламентиращи при какви условия и от кого могат да се искат, въвеждане на ефективен съдебен контрол, ефективен парламентарен контрол. Все пак се случи нещо много важно и добро около тази криза и то е, че стана пределно ясно колко важен е ефективният парламентарен контрол. Това е най-важната гаранция срещу политически и всякакви други злоупотреби със службите.

Да се върнем на ДАНС - можеше ли да се създаде работеща служба и по какъв начин?

- Може. Но във всички случаи това минава през създаването на изцяло нова

структура, която да има разследващи функции и да работи в тясно сътрудничество с прокуратурата. Разузнавателните структури трябва да си останат разузнавателни. Трябва да се включат и нови хора, тъй като сега съществуващите структури са прекалено обвързани с криминални интереси.